

DOI: 10.26565/2227-8877-2020-91-14

УДК: 821.111'25:821.161.2

ПРИВНЕСЕННЯ СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР В АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Жулавська О. О.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Сумського державного університету;

e-mail: o.gulawskey@gf.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3132-6877>;

GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com.ua/citations?user=OPOP_rIAAAAJ&hl=ru;

RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Olha_Zhulavska

(Суми)

Поряд з когнітивними операціями відтворення, усунення, заміни синестезійних метафор, перекладацькі рішення базуються і на когнітивній операції привнесення синестезійної метафори у текст перекладу, хоча в тексті оригіналу метафора відсутня. Метою статті є встановлення й опис випадків привнесення синестезійної метафори, відсутньої в оригіналі, в український переклад англomовного художнього тексту. Синестезійні метафори отримали свою назву за аналогією з явищем синестезії, яке розглядається в психології як глибока форма взаємодії органів чуття, при якій ці органи начебто «працюють» разом, утворюючи новий тип чуттєвості, який і називають синестезією. Особливість синестезійних метафор полягає в тому, що на відміну від концептуальних метафор, де базові домени слугують підґрунтям для тлумачення сутностей абстрактних доменів, в них як домен/концепт джерела так і домен/концепт цілі є базовими доменами, закоріненими безпосередньо у тілесних відчуттях. Домен розуміємо за Р. Ленекером як концептуальну структуру, різного ступеню складності, яка містить фонову інформацію, на основі якої можна зрозуміти значення одиниці мови, актуалізованої в дискурсі; іншими словами, домени є фоновим знанням (базою) для виділення (профілювання) концептів. Домени поділяються на базові та абстрактні. Концептуальну метафору тлумачимо за Дж. Лакоффом, М. Джонсоном та З. Ковачешем як продукт когнітивної операції картування або проектування, де більш абстрактна концептуальна структура (домен/концепт цілі) ідентифікується в термінах більш конкретної (вкоріненої в нашому тілесному досвіді) ментальної сутності (домена/концепту джерела). Застосування інструментарію теорії концептуальної метафори дозволило виявити привнесені у текст перекладу синестезійні метафори, які базуються на таких когнітивних моделях: ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ), СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (СУХОЇ/ГАРЯЧОЇ/М'ЯКОЇ ПОВЕРХНІ). Застосування операції привнесення моделі синестезійної метафори сприяє відтворенню в перекладі комунікативних смислів автора оригінального тексту.

Ключові слова: домен, когнітивний перекладацький аналіз, концептуальна метафора, привнесення метафоричної моделі, синестезійна метафорична модель.

Жулавская О. А. Операция привнесения синестезийных метафор в англо-украинский перевод художественного текста. Наряду с когнитивными операциями реконструкции, потери и замены синестезийных метафор, переводческие решения базируются и на операции привнесения синестезийной метафоры в текст

перевода, хотя в тексте оригинала такая метафора отсутствует. Цель статьи установить и описать случаи привнесения синестезийной метафоры, отсутствующей в оригинале, в украинский перевод англоязычного текста. Синестезийные метафоры получили свое название по аналогии с явлением синестезии, которое анализируется в психологии как глубокая форма взаимодействия органов чувств, при которой эти органы, будто «работают» вместе, создавая новый тип чувств, который называется синестезия. Особенностью синестезийных метафор есть то, что в отличие от концептуальных метафор, где базовые домены есть основой для интерпретации абстрактных доменов, в них в качестве как исходный домен/концепт, так и целевой домен/концепт есть базовыми доменами, укоренившиеся непосредственно в телесных ощущениях. Домен трактуем по Р. Ленекеру, как концептуальную структуру, разной степени сложности, несущую в себе фоновую информацию, на основе которой становится ясным значение единицы языка, актуализируемое в дискурсе; другими словами, домены – это фоновые знания (база) для выделения (профилирования) концептов. Домены делятся на базовые и абстрактные. Концептуальную метафору трактуем по Дж. Лакоффу, М. Джонсону и З. Ковачешу как продукт когнитивной операции картирования или проектирования, при которой более абстрактная структура (целевой домен/концепт) идентифицируется в терминах более конкретной структуры (укорененной в нашем телесном опыте) ментальной сущности (исходного домена/концепта). Применение инструментария концептуальной метафоры позволили обнаружить привнесенные в текст перевода синестезийные метафоры, которые базируются на следующих когнитивных моделях: ЗРИТЕЛЬНЫЕ ОЩУЩЕНИЯ как ОЩУЩЕНИЕ ПРИКОСНОВЕНИЯ (ОСТРОЙ ПОВЕРХНОСТИ), СЛУХОВЫЕ ОЩУЩЕНИЯ как ОЩУЩЕНИЯ ПРИКОСНОВЕНИЯ (СУХОЙ/ГАРЯЧЕЙ/МЯГКОЙ ПОВЕРХНОСТИ). Применение операции привнесения модели синестезийной метафоры способствует воспроизведению в переводе коммуникативных смыслов автора оригинального текста.

Ключевые слова: домен, когнитивный переводческий анализ, концептуальная метафора, привнесение метафорической модели, синестезийная метафорическая модель.

Zhulavska O. Introduction of Synesthetic Metaphors in English-Ukrainian Translations of Fiction. Along with the cognitive operations of reconstruction, elimination and substitution of synesthetic metaphors, translational decisions are also based on the cognitive operation of introduction of synesthetic metaphor, which does not exist in the original. The aim of the article is to reveal and describe the cases of introduction of synesthetic metaphors, absent in the original, in the Ukrainian translations of the English text. Synesthetic metaphors are named so, because of the similarity with the phenomenon of synesthesia, which is studied in psychology as the deep interaction of sense organs, in which these organs are "working" together creating a new type of sensibility, named synesthesia. Special feature of such metaphors implies the fact that in contrast to the conceptual metaphors, in which basic domains are the background for the interpretation of the abstract domains, in synesthetic metaphors both source domain/concept and target domain/concept are basic ones, embedded directly into the bodily sensations. Understanding domain we follow R. Langacker, as a concept or conceptual complex of any degree complexity, containing background information, and helping to understand the meaning of the language unit, actualized in the discourse; in other words domains are the background knowledge (basis) for the distinguishing (profiling) of concepts. Domains are distinguished into basic and abstract. Conceptual metaphor we interpret following G. Lakoff, M. Johnsons and Z. Kovecses as the result of the cognitive operation of mapping or projecting, in which abstract conceptual structure (target domain/concept) is identified in terms of concrete (embedded in our bodily experience) mental structure (source domain/concept). Application of methodological tools of conceptual metaphor theory made it possible to reveal synesthetic metaphors, introduced in the translation, based on the following cognitive models: VISION is TOUCH (SENSATION of SHARP SURFACE), HEARING is TOUCH (SENSATION of

DRY/HOT/SOFT SURFACE). Application of operation of introduction of synesthetic metaphor model helps to reveal in translation communicative sense implied by the author of the original.

Key words: cognitive translational analysis, conceptual metaphor, domain, synesthetic metaphoric model, introduction of synesthetic model.

1. ВСТУП

Останнім часом все більшого поширення набувають когнітивні дослідження перекладу, які, застосовуючи методики та інструменти аналізу когнітивної лінгвістики, роблять спроби відповісти на питання, які когнітивні структури та операції складають підґрунтя тих чи інших перекладацьких рішень. Значна увага приділяється перекладацькому аналізу метафор, які досить детально розглянуті в роботах А. Альвареза, Р. Ван ден Брок, М. Дагут, Л. Коваленко та А. Мартинюк, З. Ковачеша, М. Ларсон, П. Ньюмарка, О. Ребрія, К. Шефнер та М. Шуттельворфа [8; 35; 10; 13; 14; 15; 21; 26; 27; 6; 31] та ін.

Разом з тим, існує низка невирішених проблем: 1) не завжди розмежовується переклад метафор як мовного явища (стилістичної фігури) і ментального явища (концептуальної структури, продукту когнітивної операції); 2) нечітко визначені критерії розмежування трансформацій/способів перекладу метафор, що позначається на недосконалості їхніх класифікацій; 3) поза увагою дослідників залишається явище привнесення метафори в текст перекладу за відсутності такої в тексті оригіналу. Насамкінець, синестезійні метафори взагалі ще не були об'єктом перекладацького аналізу. Наша розвідка спрямована на вирішення цих питань, що і зумовлює її **актуальність** та **новизну**.

Мета дослідження полягає у встановленні й описі випадків привнесення в текст українського перекладу англійського художнього тексту синестезійної метафори, відсутньої в оригіналі.

Втілення цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- встановити випадки привнесення синестезійної метафори в текст англо-українського перекладу художнього тексту;
- сконструювати когнітивну модель синестезійної метафори;
- виявити спосіб/трансформацію перекладу синестезійної метафори;
- з'ясувати комунікативний смисл синестезійної метафори;
- порівняти комунікативні смисли відповідних висловлень у контекстах оригіналу і перекладу.

Об'єктом дослідження є україномовні синестезійні метафоричні описи, які привносяться у текст перекладу англійського художнього тексту, а **предметом** – семантичні ознаки, що висвітлюються в когнітивних моделях і сприяють втіленню комунікативних смислів автора оригінального тексту.

Матеріалом дослідження є 300 метафоричних синестезійних описів, вилучених із україномовних перекладів таких англійських романів: «Шоколад» Джоан Гарріс [11] у перекладі Володимира Полякова [2], «Пісня льоду та вогню» Джорджа Мартіна [25] у перекладі В'ячеслава Бродового [29], «Щиголь» Донни Тартт [30] у перекладі Віктора Шовкуна [7].

2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ

Тлумачення **концептуальної метафори** в когнітивних перекладацьких студіях спирається на визначення метафори, яке було впроваджено в когнітивну лінгвістику Дж. Лакоффом і М. Джонсоном: «природа метафори полягає у розумінні і відчутті однієї речі в термінах іншої» [18, с. 6]. У більш пізніх роботах когнітивних лінгвістів метафора тлумачиться як продукт когнітивної операції картування або проектування, де більш абстрактна концептуальна структура (домен/концепт цілі) ідентифікується в термінах більш конкретної (вкоріненої в нашому тілесному досвіді) ментальної сутності (домена/концепту джерела) [14, с. 6; 18, с. 210]. Метафорична модель має вигляд «А є Б», де сутність/домен/концепт А розуміється через сутність/домен/концепт Б.

Домен розуміємо за Р. Ленекером як концептуальну структуру, різного ступеню складності, яка містить фонову інформацію, на основі якої можна зрозуміти значення одиниці мови, актуалізованої в дискурсі; іншими словами, домени є фоновим знанням (базою) для виділення (профілювання) концептів [20, с. 147], оскільки когнітивні лінгвісти не розмежовують мовне значення (семантичну структуру) і концепт (концептуальну структуру) як мінімальну одиницю ментального досвіду (знання). Домени структуровані за принципом ієрархії і межі/відношення між доменами і концептами є доволі динамічними: концепти можуть слугувати доменами для інших концептів; один концепт може підтримуватися кількома доменами [там само, с. 152]. Р. Ленекер поділяє домени на базові та абстрактні [там само, с. 149]. Базові домени закорінені безпосередньо в тілесному досвіді людини і включають ПРОСТІР (візуальна система: рух і позиція; сенсори шкіри, м'язів і кінцівок; вестибулярний апарат, розташований у слуховому каналі: рух і баланс), КОЛІР (візуальна система), ЗВУК / ВИСОТУ ТОНУ (слухова

система), ТЕМПЕРАТУРУ (тактильна система), ТИСК (сенсори тиску шкіри, м'язів і кінцівок), БІЛЬ (відчуття пошкодження тканини нервами під шкірою), ЗАПАХ (ольфакторна система), ЧАС (відчуття часу) та ЕМОЦІЮ (афективна система) [20, с. 149]. Всі інші домени будь-якого ступеню складності відносяться до абстрактних доменів [там само, с. 488]. Базові домени організують примітивне репрезентаційне поле, необхідне для появи будь-якого концепту; формують об'єм концептуального потенціалу, який по-різному використовується абстрактними концептами [там само, с. 149].

Що стосується **синтестезійних метафор**, вони, на відміну від концептуальних метафор, перебувають поза фокусом уваги когнітивних лінгвістів. Особливість синтестезійних метафор полягає в тому, що на відміну від концептуальних метафор, де базові домени слугують підґрунтям для тлумачення сутностей абстрактних доменів, в них як домен/концепт джерела так і домен/концепт цілі є базовими доменами, закоріненими безпосередньо у тілесних відчуттях [3, с. 30-31]. Застосування інструментарію теорії концептуальної метафори дозволило виявити такі базові моделі синтестезійних метафоричних дескрипцій в англійських художніх текстах та їх перекладах: СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ОРІЄНТИР У ПРОСТОРИ (НИЗ-ВЕРХ) / ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ/ТИСКУ/СМАКУ / ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ; СМАКОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ; НЮХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ/ТЕМПЕРАТУРИ; ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ є ОРІЄНТИР У ПРОСТОРИ (ВУЗЬКІСТЬ) / ВІДЧУТТЯ ТЕМПЕРАТУРИ [3, с. 29-36; 4, с. 70-74]. Синтестезійні метафори отримали свою назву за аналогією з явищем синтестезії, яке розглядається в психології як глибока форма взаємодії органів чуття, при якій ці органи начебто працюють разом, утворюючи новий тип чуттєвості, який і називають синтестезією. Синтестезія надає можливість осмислити відчуття одного модусу в термінах відчуття іншого модусу, на ментальному рівні, а на мовному рівні втілюється в синтестезійних метафоричних дескрипціях.

В межах когнітивних перекладацьких студій існують різноманітні **підходи до вивчення перекладу метафор** як з позиції процесів, що відбуваються у свідомості перекладача, так і з позиції результату, тобто ефективності впливу тексту перекладу на реципієнта. Текст відбиває комплексні когнітивні процеси, які відбуваються при перекладі назв специфічних соціокультурних реалій та є «продуктом» перекладацької діяльності, який можна дослідити. І хоча дослідники не мають прямого доступу до процесів, які відбуваються у свідомості перекладача, проводиться значна кількість досліджень у спробі зрозуміти, які саме когнітивні операції складають підґрунтя для прийняття перекладачами тих чи інших рішень. [32, с. 100].

Зокрема, за допомогою протоколу «думки в голос» (*TAP – think aloud protocol*) (К. Мартікайнен (1999) [24], С. Тіркконен-Кондіт (2001, 2002) [33; 34], П. Куссмауль (2000) [16]) та більш сучасних методів «реєстрації натиску клавіатури» (*keystroke logging*) або «відстеження руху ока» (*eye-tracking*) (А. Якобсен, Т. Дженсен та І. Меес (2007) [12]) було з'ясовано, що переклад метафор потребує більшого часового інтервалу, через необхідність при перекладі відтворити один домен через інший [32, с. 100]. Н. Мандельбліт [23] стверджує, що якщо в мові оригіналу та мові перекладу домени джерела та домени цілі метафори є однаковими, то процес перекладу буде займати менше часу та зусиль [23, с. 456], іншими словами, чим більш схожі лінгвокультури оригіналу та перекладу, тим менше труднощів викликає переклад метафоричних висловів [9].

Л. Коваленко та А. Мартинюк, методики яких ми дотримуємося у своєму дослідженні, спираючись на доробок когнітивної лінгвістики, проводять аналіз перекладу метафор на рівні ментальних моделей, які забезпечують функціонування метафоричних дескрипцій та визначають їхні структурно-семантичні властивості [13]. Ця методика дозволяє не лише виявляти когнітивні моделі, які лежать у підґрунті англійських та українських висловів, що вербалізують метафори, а й встановлювати, яку когнітивну операцію застосував перекладач – **відтворення** (в мові оригіналу та мові перекладу вживаються метафори однакових когнітивних моделей або їх *конкретизації* (більш конкретні концепти замінюють більш абстрактні в одній і тій самій когнітивній моделі [19, с. 68]): *but despite my cool tone – та попри свій холодний тон), усунення* (метафорична дескрипція мови оригіналу втрачається в перекладі: *she gave me a narrow unamused look – пильно дивлячись на мене), **заміни** (метафорична модель мови оригіналу замінюється метафоричною моделлю або її конкретизацією в мові перекладу: *he says flatly – сухо пояснив він), або **привнесення** (в мові перекладу з'являється метафорична дескрипція, яка була відсутня в мові оригіналу: *I said, more curtly than I'd meant to – сказав я сухішим тоном, аніж хотів).***

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Когнітивна операція **привнесення** синестезійної метафори у текст перекладу є цікавим і малодослідженим феноменом. Розглянемо кілька прикладів, починаючи із синестезійної метафоричної моделі **ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ)**:

He swung his shrewd, appraising gaze over to me (Tartt, 2013). – Він подивився на мене гострим, оцінливим поглядом (Тартт, 2016).

В оригіналі прикметник *shrewd* вживається для опису погляду Бориса, хлопця з яким потоваришував головний герой роману Д. Тартт Тео після переїзду до свого батька. Залишившись самі в будинку батька Тео, хлопці обговорюють, чи не продає Ксана, подружка батька, наркотики. Борис вже здогадався, що саме так і є, і ця підозра відображається в його погляді.

Прикметник *shrewd* вживається у буквальному значенні «такий, що робить правильні висновки стосовно людей та ситуацій» [22; 28]. Оригінальний текст не містить метафори. Перекладач, застосовуючи трансформацію контекстуального розвитку, обирає для перекладу прикметник *гострий*. За визначенням «Академічного тлумачного словника української мови», *гострий* буквально означає «який має колючий кінець або ріжучий край; здатний колоти або різати» [1], а його переносним значенням є «який добре сприймає що-небудь; тонкий, проникливий» [1]. Відтак, обираючи цей прикметник, перекладач створює синестезійну метафору ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ), яка, висвітлюючи ознаку ПРОНИКЛИВІСТЬ, якнайкраще передає зміст оригіналу.

“It’s fine,” I said, more curtly than I’d meant to, when I realized they were waiting for me to say something. (Tartt, 2013). – *Годиться, – сказав я сухішим тоном, аніж хотів, коли зрозумів, що вони чекають, аби я що-небудь сказав.* (Тартт, 2016).

В оригіналі прислівник *curtly* вживається для характеристики негативної відповіді Тео на вмовлянням весільного консультанта купити коштовні тарілки для свого весілля. Це вмовляння нагадувало Тео старих леді, з якими йому доводилося спілкуватися як продавцю антикварних меблів, і які вперто намагалися продати йому свої старі меблі за ціну антикваріату. Ця ситуація дратувала Тео, тому він відповів різко і майже неввічливо. Прикметник *curtly* якраз і має значення «відповідати коротко, неввічливо, настільки коротко, що відповідь здається грубою» [22; 28]. Цей випадок вживання прислівника *curtly* для опису голосу не є метафоричним.

Українською мовою *curtly* перекладається фразою *сухішим тоном*. «Академічний тлумачний словник української мови», окрім буквального значення прикметника *сухий* «не мокрий, не сирий», подає і його переносне значення «різкий, тріскучий (про голос, звуки)» [1]. Ці значення і лягають у підґрунтя синестезійної метафори СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ

ДОТИКУ (НЕПРИЄМНЕ СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ СУХОЇ ПОВЕРХНІ). Висвітлюючи ознаку РІЗКІСТЬ ТОНУ, синестезійна метафорична дескрипція, яка з'являється в перекладі, створює контекст, близький до оригінального.

A WILDERNESS OF GILT, gleaming in the slant from the dust-furred windows: gilded cupids, gilded commodes and torchieres, and – undercutting the old-wood smell – the reek of turpentine, oil paint, and varnish (Tartt, 2013). – Незайманість позолоти, що скісно блищала від запорошених вікон: позолочені купідони, позолочені комоди й торшери – і запах, який перебивав гострий запах старого дерева, – сморід скипидару, олійної фарби та лаку (Тартт, 2016).

У цьому прикладі описується запах майстерні, яка знаходилася на першому поверсі будинку, де жив Гоббі, компаньйон невідомого тяжко пораненого чоловіка похилого віку, на якого Тео натрапив у перші хвилини після вибуху в музеї мистецтв Метрополітен в Нью Йорку, терористичного акту, який забрав у Тео найріднішу людину, його матір. Цей чоловік, помираючи, дав Тео обручку з проханням передати її Гоббі. Візит Тео відбувся невдовзі після вибуху. Тео ще перебував в шоковому стані від того, що відбулося, і всі запахи і відчуття були гострими для нього. Авторка передає нюхові відчуття Тео словосполученням *old-wood smell* (*запах старого дерева*), яке не вербалізує синестезійної метафори.

Перекладач вдається до трансформації контекстуальної заміни, вживаючи прикметник *гострий* – «який сильно діє на органи чуття (нюх, смак, зір, слух і т. ін.)» [1] і тим самим актуалізує синестезійну метафору НЮХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ, конкретизація СИЛЬНЕ НЮХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ, яка повною мірою передає смисл оригінального тексту. Ця синестезійна метафорична модель є характерною для української лінгвокультури і відповідна дескрипція є конвенційною в українській мові.

*Sometimes it was fun, she said, but mostly it wasn't: swimsuits in January, shivering from flu; tweeds and woolens in summer heat, sweltering for hours amid fake autumn leaves while a **studio fan blew hot air** and a guy from makeup darted in between takes to powder the sweat off her face* (Tartt, 2013). – Іноді це було весело, розповідала вона, але здебільшого ні; зйомки в січні в купальних костюмах, коли доводилося тремтіти від грипу; твідові й шерстяні костюми в літню спеку, коли мусила обливатися потом посеред штучного осіннього листя, тоді як у **студії лунала гаряча музика**, а хлопець-візажист поміж кадрами припудрював її обличчя (Тартт, 2016).

В оригіналі авторка вживає словосполучення *hot air* для опису розповіді матері Тео про її роботу моделлю, коли вона тільки приїхала до Нью Йорку. За її словами, це було важко,

особливо рекламувати теплі зимові речі влітку через гаряче повітря. Дескрипція не має метафоричного значення.

Перекладач застосовує трансформацію компенсації, замінивши гаряче повітря гарячою музикою, і тим самим актуалізує синестезійну метафору СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (ГАРЯЧОЇ ПОВЕРХНІ). І хоча «Академічний тлумачний словник української мови» надає лише буквальне значення прикметника *гарячий*, словосполучення *гаряча музика* є конвенційним для пересічних представників україномовної лінгвокультури і має значення «популярна музика, музика, що лунає на всіх радіо та теле-каналах» (*гаряча 10 музичних хітів*). Мається на увазі музика, яка збуджує емоції, заставляє рухатися, від якої стає гаряче. Незважаючи на те, що переклад є досить віддаленим від оригіналу, синестезійна метафора, створює контекст, в якому гаряча музика спричиняє такий же вплив на матір Тео, як і гаряче повітря.

It's Jeannot.' Her voice was toneless. 'His mother says he can't play with me any more.' (Harris, 2007). – *Через Жано, – голос у неї безбарвний* (Гаріс, 2015).

В оригіналі прикметник *toneless* вживається для опису голосу дівчинки Анук, яка засмутилася через те, що її друзі, Жано, мати заборонила з нею грати. Дізнавшись це від самого Жано, вона не могла зрозуміти, чому так сталося, і коли прийшла додому, відповідала на питання матері, Віанни, неохоче, сумним та монотонним голосом, хоча зазвичай була дуже веселою. Дескрипція голосу є буквальною.

Перекладач, застосовуючи трансформацію контекстуальної заміни, вживає прикметник *безбарвний*, актуалізуючи синестезійну метафору СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ (ВІДСУТНОСТІ КОЛЬОРУ). Прикметник *безбарвний* має пряме значення «такий, що не має кольору, забарвлення, позбавлений барв», а також переносне «такий, що не має яскраво виявлених рис; нічим не примітний; невиразний» [1]. Голос Анук за контекстом був беземоційним та позбавленим барв. Тож, створюючи синестезійну метафору, яка відсутня в тексті оригіналу, перекладач вводить в фокус уваги читачів ознаку БЕЗЕМОЦІЙНІСТЬ / БЕЗРАДІСНІСТЬ і тим самим створює контекст, що повністю відповідає комунікативним цілям автора тексту оригіналу.

Tyrion Lannister felt the anger coiling inside him, and crushed it out with a will. It was not the first time in his life he had been humiliated, and it would not be the last. Perhaps he even deserved this "I should be very grateful for your kind assistance, Jon," he said mildly (Martin, 1996). – *Туріон*

Ланістер відчув, як усередині зріє гнів, але придушив його зусиллям волі. Не вперше за життя його принижували, і мабуть, не востаннє. Можливо, навіть заслужено. Красно дякуватиму, Джоне, якщо ти матимеш ласку і допоможеш мені підвестися, – мовив він м'яко і тихо (Мартін, 2012).

В оригіналі прислівник *mildly* описує звучання голосу Тиріона Ланістера, карлика, який впав, вдарився спиною і попросив допомогти йому підвестися. Людина, що допомогла йому, засміялася, чим принизила його. Проте Тиріон звик до образ і навчився подавляти в собі злість, оскільки через свої фізичні вади не міг відкрито протистояти своїм кривдникам. Тож саме такий буквальний смисл і передає прислівник *mildly* в описуваному контексті: «лагідно, не відчуваючи злості» [22; 28].

Перекладач застосовує словниковий відповідник *м'яко* і тим самим актуалізує синестезійну метафору СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (М'ЯКОЇ ПОВЕРХНІ). Прислівник *м'яко* означає: «тихо, приглушено, ледве чутно; причиняючи приємні відчуття (для ока, слуху тощо); не різко» [1]. Ця метафора, в цілому, реалізує комунікативні цілі автора оригіналу, хоча й не містить ознаки «відсутності злості».

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Результати дослідження доводять, що поряд з когнітивними операціями відтворення, усунення, заміни синестезійних метафор, перекладацькі рішення базуються і на когнітивній операції привнесення синестезійної метафори у текст перекладу, хоча в тексті оригіналу метафора відсутня. Привнесені у текст перекладу синестезійні метафори базуються на таких когнітивних моделях: ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (ГОСТРОЇ ПОВЕРХНІ), СЛУХОВЕ ВІДЧУТТЯ є ВІДЧУТТЯ ДОТИКУ (СУХОЇ/ГАРЯЧОЇ/М'ЯКОЇ ПОВЕРХНІ). Семантичні ознаки, висвітлені метафорами, сприяють відтворенню у перекладі комунікативних смислів автора оригінального тексту.

Перспективи дослідження пов'язуємо із застосуванням виробленої методики для виявлення та аналізу інших когнітивних операцій (відтворення, усунення та заміни синестезійних метафоричних дескрипцій), які складають основу перекладацьких рішень у процесі англо-українського перекладу художніх текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 01.04. 2020).
2. Гарріс Джоан. Шоколад. Переклад Володимира Полякова. Харків : Книжковий клуб: «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 320 с.
3. Жулавська О. О. Відтворення англійських синестезійних метафор слухових відчуттів в українських перекладах // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. № 89. С. 29–36.
4. Жулавська О. О. Стратегії одомашнення і очуження в англо-українському перекладі синестезійних метафор(на матеріалі художнього тексту) // Science and Education a New Dimension. Philology. VII (62), Issue 211, 2019. С. 70–74.
5. Мартин Джордж. Пісня льоду та вогню (Гра престолів). Переклад Вячеслав Бродовий. 2012. URL: <http://ice-and-fire.in.ua/page/agot/> (дата звернення: 25.03.2019).
6. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
7. Тартт Донна. Щиголь. Переклад з англ. В. Шовкуна. Харків : Книжковий Клуб: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 816 с.
8. Alvarez A. On Translating Metaphor. Meta : Translation Journal, 1993. P. 479–490.
9. Al-Zouibi M., Al-Ali M., Al-Hasnawi A. Cogno-CulturL Issues in Translating Metaphors. Perspective: Studies in Translatology, 2009. P. 230–239.
10. Dagut M. Can “Metaphor” Be Translated? Babel, 1976. P. 21–33.
11. Harris, Joanne. *Chocolate*. London: Black Swan. 2007. 384 p. URL: https://royallib.com/book/Harris_Joanne/Chocolat.html (дата звернення 15.11.2018).
12. Jakobsen, Arnt Lykke, Kristian T. H. Jensen, and Inger M. Mees. “Comparing Modalities: Idioms as a Case in Point.” In *Interpreting Studies and Beyond. A Tribute to Miriam Shlesinger*, ed. by Franz Pöchhacker, Arnt Lykke Jakobsen, and Inger M. Mees, Copenhagen: Samfundslitteratur, 2007. P. 217–249.
13. Kovalenko L., Martynyuk A. English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced education*, 2018, Iss. 10. P. 190–197.
14. Kövecses Zoltán. *Metaphor. A Practical Introduction*, London/New York : Oxford University Press, 2002/2010. 285 p.
15. Kovecses Zoltán, ‘Conceptual metaphor theory and the nature of difficulties in metaphor translation’, in Donna R. Miller; Enrico Monti (eds) *Tradurre Figure / Translating Figurative*

- Language, Quaderni del Centro di Studi Linguistico-Culturali, Atti di Convegni CeSLiC – 3, Bologna: AMSActa, 2014. P. 25–41.
16. Kussmaul, Paul. Kreatives Übersetzen. Tübingen: Stauffenburg, 2000. 215 p.
 17. Lakoff, George, Johnson, Mark, Metaphors We Live By. University of Chicago Press, Chicago, 1980. 191 p.
 18. Lakoff, G., & Turner, M. More Than Cool Reason: A field Guide To poetic Metaphor. Chicago and London: University of Chicago Press, 1989. 230 p.
 19. Lakoff, G. 'The contemporary theory of metaphor', In A. Ortony (ed.), Metaphor and Thought, Cambridge: Cambridge University Press, 1993. P. 202–251.
 20. Langacker, R. Foundations of Cognitive Grammar, vol. 1, Stanford, CA: Stanford University Press, 1987. 516 p.
 21. Larson, M. L. Meaning Based Translation: A Guide to Cross Language Equivalence. Lanham: University Press of America, 1998. 586 p.
 22. Longman dictionary of Contemporary English. Pearson Education Ltd. Third Edition. Harlow Essex: Longman, 2005. 1668 p.
 23. Mandelblit, N. The Cognitive View of Metaphor and Its Implication for Translation Theory. Translationa and meaning, 1995. P. 482–495.
 24. Martikainen, Kati. What Happens to Metaphorical Expressions Relating to 'Comprehension' in the Processes and Products of Translation? A Think-Aloud Protocol Study. A Pro Gradu thesis, Savonlinna School of Translation Studies. University of Savonlinna, 1999. 98 p.
 25. Martin, George R. R. 1996. A Song of Ice and Fire (A Game of Thrones). New York: Bantam Books. URL:https://royallib.com/book/R_Martin_George_/a_game_of_thrones.html (дата звернення 25.03.2019).
 26. Newmark, P. Approaches to Translation. New York and London: Prentice Hall, 1988. 200 p.
 27. Newmark, P. A textbook of Translation. New York and London: Prentice Hall, 1995. 292 p.
 28. Oxford Dictionary and Thesaurus. Oxford University Press. Oxford, 2007. 1204 p.
 29. Schäffner, Christina. Metaphor and Interdisciplinary Analysis. Journal of Area Studies 11, 1997. P. 57–72.
 30. Schäffner, Christina, Schuttelworth, Mark. Metaphor in translation. Possibilities for process research. John Benjamins Publishing Company, 2015. P. 95–109.
 31. Tartt Donna. The Goldfinch. Little, Brown and Company, New York, 2013. 1030 p.

32. Tirkkonen-Condit, Sonja, Jääskeläinen, Riitta, (Eds.) Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting. John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, 2000. P. 53–68.
33. Tirkkonen-Condit, Sonja. “Metaphors in Translation Processes and Products.” *Quaderns. Revista de traducció* 6, 2001. P. 11–15.
34. Tirkkonen-Condit, Sonja. “Metaphoric Expressions in Translation Processes.” *Across Languages and Cultures* 3 (1), 2002. P. 101–116.
35. Van Den Broeck, R. *The Limits of Translatability: Exemplified by Metaphor Translation. Poetics Today: Translation Theory and Intercultural Relations*, 1981. P. 73–87.

REFERENCES.

Academichnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Academic dictionary of Ukrainian Language]. Available at: <http://sum.in.ua/> (in Ukrainian)

Harris, Dzhoann. (2015). *Shokolad [Chocolate]*. Translated by Volodymyr Polyakov. Kharkiv : Knyzhkovyj Klub “Klub Simejnogo Dozvil’ya”. (in Ukrainian)

Zhulavska O. O. (2019). Vidtvorenia angliskih synesteziinih metaphor sluhovyh vydchuttiv v ukrainskikh perekladah [Rendering English Synesthetic Metaphors of Hearing Senses in Ukrainian Translations] // *Journal of V.N. Karazin Kharkiv. National Univ. №89*. 29–36. (in Ukrainian)

Zhulavska O.O. (2019). Strategii odomashnennia i ochuzhennia v anglo-ukrainskomu perekladi synesteziynih metaphor (na materialii hudozhnogo tekstu) [Foreignizing and Domesticating Strategies in Ukrainian Translations of Synesthetic Metaphors (based on the fiction)]. *Science and Education a New Dimension. Philology. VII (62), Issue 211*. 70–74. (in Ukrainian).

Martin George. (2012). *Pisnia Liudu i plamuniu [A Song of Ice and Fire (A Game of Thrones)]*. Translated by Viacheslav Brodovyi. Available at: <http://ice-and-fire.in.ua/page/agot/> (in Ukrainian)

Rebriy O. V. (2012) *Suchasni koncepcii tvorchosti u perekladi. [Modern concepts of creativity in translation]*. Kharkiv : V.N. Karazin Kharkiv. National Univ. (in Ukrainian)

Tartt Donna. (2016). *Schchigol [The Goldfinch]*. Translated by V. Shovkun. Kharkiv. (in Ukrainian)

Alvarez, A. (1993). On Translating Metaphor. *Meta: Translation Journal*. 479–490.

Al-Zouibi, M., Al-Ali, M., & Al-Hasnawi, A. (2009). *Cogno-CulturL Issues in Translating Metaphors. Perspective: Studies in Translatology*. 230–239.

Dagut, M. (1976). Can "Metaphor" Be Translated? *Babel*. 21-33.

Harris, Joanne. (2007). *Chocolate*. London: Black Swan. Available at: https://royallib.com/book/Harris_Joanne/Chocolat.html.

Jakobsen, Arnt Lykke, Kristian T. H. Jensen, and Inger M. Mees. (2007). "Comparing Modalities: Idioms as a Case in Point." In *Interpreting Studies and Beyond. A Tribute to Miriam Shlesinger*, ed. by Franz Pöchhacker, Arnt Lykke Jakobsen, and Inger M. Mees, Copenhagen: Samfundslitteratur. 217–249.

Kovalenko L., Martynyuk A. (2018). English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced education*, Iss. 10, 190–197.

Kövecses, Z. (2002/2010) *Metaphor. A Practical Introduction*, London/New York: Oxford University Press. 285.

Kovecses, Zoltán, (2014). 'Conceptual metaphor theory and the nature of difficulties in metaphor translation', in Donna R. Miller; Enrico Monti (eds) *Tradurre Figure / Translating Figurative Language*, Quaderni del Centro di Studi Linguistico-Culturali, Atti di Convegno CeSLiC – 3, Bologna: AMSActa, 25–41.

Kussmaul, Paul. (2000). *Kreatives Übersetzen*. Tübingen: Stauffenburg.

Lakoff, G., & Turner, M. (1989). *More Than Cool Reason: A field Guide To poetic Metaphor*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Lakoff, George, Johnson, Mark, (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, Chicago.

Lakoff, G. (1993). 'The contemporary theory of metaphor', In A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press. 202–251.

Langacker, R. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. 1, Stanford, CA: Stanford University Press.

Larson, M. L. (1998). *Meaning Based Translation: A Guide to Cross Language Equivalence*. Lanham: University Press of America.

Longman dictionary of Contemporary English. (2005). Pearson Education Ltd. Third Edition. Harlow Essex : Longman.

Mandelblit, N. (1995). *The Cognitive View of Metaphor and Its Implication for Translation Theory*. *Translationa and meaning*. 482–495.

Martikainen, Kati. (1999). What Happens to Metaphorical Expressions Relating to 'Comprehension' in the Processes and Products of Translation? A Think-Aloud Protocol Study. A Pro Gradu thesis, Savonlinna School of Translation Studies. University of Savonlinna.

Martin, George R. R. (1996). *A Song of Ice and Fire (A Game of Thrones)*. New York: Bantam Books. Available at: https://royallib.com/book/R_Martin_George/a_game_of_thrones.html.

Newmark, P. (1988). *Approaches to Translation*. New York and London: Prentice Hall.

Newmark, P. (1995). *A textbook of Translation*. New York and London: Prentice Hall.

Oxford Dictionary and Thesaurus. (2007). Oxford University Press. Oxford.

Schäffner, Christina. (1997). Metaphor and Interdisciplinary Analysis. *Journal of Area Studies* 11, 57–72.

Schäffner, Christina, Schuttelworth, Mark. (2015). *Metaphor in translation. Possibilities for process research*. John Benjamins Publishing Company, 95–109.

Tartt D. 2013. *The Goldfinch*. Little, Brown and Company, New York.

Tirkkonen-Condit, Sonja, Jääskeläinen, Riitta, (Eds.) (2000). *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*. John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia. 53–68.

Tirkkonen-Condit, Sonja. (2001). "Metaphors in Translation Processes and Products." *Quaderns. Revista de traducció* 6. 11–15.

Tirkkonen-Condit, Sonja. (2002). "Metaphoric Expressions in Translation Processes." *Across Languages and Cultures* 3 (1). 101–116.

Van Den Broeck, R. (1981). *The Limits of Translatability: Exemplified by Metaphor Translation*. *Poetics Today: Translation Theory and Intercultural Relations*, 73–87.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ / INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Жулавская Ольга Александровна – кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры германской филологии Сумского государственного университета; e-mail: o.gulawskay@gf.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3132-6877>; GOOGLE SCHOLAR: https://scholar.google.com.ua/citations?user=OPOP_rIAAAAJ&hl=ru; RESEARCH GATE: https://www.researchgate.net/profile/Olha_Zhulavska

Zhulavska Olha Oleksandrivna – PhD in Philology, Associated Professor, Associated Professor of Germanic Philology Department of Sumy State University; e-mail: o.gulawskay@gf.sumdu.edu.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3132-6877>; GOOGLE

SCHOLAR: https://scholar.google.com.ua/citations?user=OPOP_rIAAAAJ&hl=ru; RESEARCH
GATE: https://www.researchgate.net/profile/Olha_Zhulavska